

มโนทัศน์เรื่องความสุขตามทรรศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์

มโนทัศน์ว่าด้วยจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์

เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์จึงพยายามที่จะตอบปัญหาว่าอุดมคติของชีวิตหรือจุดมุ่งหมายที่ดีที่สุดของชีวิตที่มนุษย์ควรแสวงหาคืออะไร คำตอบดังกล่าวนี้มีกลุ่มลัทธิทางปรัชญาได้แสดงคำตอบไว้หลายทรรศนะด้วยกัน เช่น **ลัทธิปรัชญานิยม** ได้ให้ทรรศนะว่าปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งสูงสุดที่มนุษย์พึงแสวงหา (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532 : 49) ส่วน**ลัทธิวิมุตินิยม** มีทรรศนะว่าความสงบของจิตและการหลุดพ้นเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532 : 56) และ**ลัทธิมนุษย์นิยม** มีทรรศนะว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคือความเป็นมนุษย์และการรู้จักตนเอง (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532 : 61) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มปรัชญาอีกกลุ่มหนึ่งที่สามารถให้คำตอบเรื่องจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์ได้ตรงกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ คือ **ลัทธิสุขนิยม (Hedonism)** ซึ่งลัทธิดังกล่าวนี้มีทรรศนะว่าสิ่งที่ดีที่สุดของชีวิตคือความสุข

ลัทธิสุขนิยมโดยทั่วไปจะถือว่าความสุขคือสิ่งดีที่สุดและเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต ความสุขเป็นเป้าหมายสุดท้ายไม่ได้เป็นทางผ่านไปสู่เป้าหมายอื่นได้อีก ซึ่งความสุขคือสิ่งที่มนุษย์พึงแสวงหา และการกระทำใดก็ตามที่ถือว่ามีคุณค่าคือการกระทำที่นำมาซึ่งความสุข แนวคิดเรื่องความสุขเป็นพื้นฐานสำหรับชีวิตในสังคมปัจจุบันไม่ว่าคนเราจะทำอะไร เรียนหนังสือ หรือทำงานหรือไปเที่ยวก็ตาม ในที่สุดก็หนีจากการแสวงหาความสุขไปไม่พ้น แม้แต่ในวงสนทนาอาจมีคนถามขึ้นมาว่าในการดำรงชีวิตอยู่ทุกวันนี้ หรือในการกระทำกิจกรรมอยู่ทุกวันนี้มีอะไรเป็นจุดมุ่งหมายสุดท้ายของชีวิต ซึ่งหลาย ๆ คนคงตอบในทำนองเดียวกันว่า **ความสุข** ทั้งนี้โดยสามารถสังเกตได้จากบทสนทนาดังต่อไปนี้

ถาม : คุณเรียนหนังสือไปทำไม

ตอบ : เพื่อได้ความรู้และปริญญา

ถาม : นำความรู้และปริญญาไปทำไม

ตอบ : เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพที่ดี

ถาม : ประกอบอาชีพที่ดีเพื่ออะไร

ตอบ : เพื่อมีศักดิ์ศรีและเงินทอง

ถาม : ศักดิ์ศรีและเงินทองมีประโยชน์อะไร

ตอบ : ศักดิ์ศรีทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีหน้ามีตา

ส่วนเงินนำไปใช้ซื้อสิ่งของต่าง ๆ ที่ต้องการ

ถาม : อยู่ในสังคมอย่างมีหน้ามีตาและมีสิ่งของใช้อำนวยความสะดวก
เพื่ออะไร

ตอบ : เพื่อชีวิตสุขสบายจะได้มีความสุข

คำตอบสุดท้ายจากการสนทนาที่ได้รับคือ**เพื่อชีวิตสุขสบายจะได้มีความสุข** คำตอบนี้เป็นคำตอบสุดท้ายที่ไม่ต้องถามต่อไป เพราะความสุขถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดที่มนุษย์พึงปรารถนา ซึ่งตามหลักจิตวิทยาถือว่าความสุขเป็นจุดมุ่งหมายตามธรรมชาติของมนุษย์ อันเป็นแรงจูงใจให้มนุษย์กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปเพื่อแลกเปลี่ยนกับความสุข ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud, 1856 - 1939) นักจิตวิทยาที่สำคัญบุคคลหนึ่งที่ได้กล่าวสนับสนุนเกี่ยวกับเรื่องความสุขว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ไว้ว่า

คำถามที่ว่าในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของมนุษย์นั้น เขามีจุดมุ่งหมายหรือความตั้งใจอะไรในชีวิต และอะไรคือสิ่งซึ่งชีวิตมนุษย์ต้องการและปรารถนาที่อยากจะบรรลุถึง ต่อปัญหาดังกล่าวนี้อาจตอบไม่มีอะไรเป็นที่น่าสงสัยนอกไปจากมนุษย์แสวงหาความสุข เขาต้องการได้รับความสุขและเก็บรักษามันไว้ ซึ่งการแสวงหาความสุขของมนุษย์มี 2 ด้านด้วยกันคือด้านหนึ่งแสวงหาความสุขความสบาย ส่วนอีกด้านหนึ่งแสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์หรือความไม่สบายใจ ซึ่งการแสวงหาทั้งสองด้านนี้มีผลลัพธ์ที่เท่ากัน คือ ต้องการความสุขเป็นสิ่งสำคัญ (Freud, 1962 : 23)

ซิกมันด์ ฟรอยด์เป็นนักจิตวิทยาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์และได้สนับสนุนแนวคิดเรื่องความสุขว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์เช่นเดียวกับศาสนาบางศาสนาที่มีความเชื่อว่าความสุขเป็นส่วนสำคัญของชีวิตด้านหนึ่งของชีวิตเช่นกัน แต่จะมีวิถีแตกต่างกันไปบ้างตามความเชื่อ คือเชื่อเรื่องความสุขในโลกหน้าและมีความสุขในโลกนี้ เรื่องความสุขในโลกหน้า ศาสนาต่าง ๆ ได้ระบุไว้อย่างละเอียดชัดเจนโดยเฉพาะศาสนาแบบเทวนิยม (Theism)¹ ได้แก่ศาสนาสิกข์ ศาสนาไซโร-อัสเตอร์ ศาสนายูดาย ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู และศาสนาอิสลาม ศาสนาอิสลามเชื่อว่าการมีชีวิตอยู่โดยมีความศรัทธาในพระเจ้าและการทำความดีตายแล้วจะได้ไปอยู่ในสวรรค์ ดังพระคัมภีร์อัลกุรอานพรรณาสภาพชีวิตในสวรรค์ไว้ว่า “แท้จริงผู้มีศรัทธาจะได้ไปอยู่ในสวนอันสุขสำราญ เสวยสุขจากสิ่งที่พระเจ้าประทานให้ เพราะว่าพระองค์เป็นเจ้าจะช่วยเหลือเขาให้รอดพ้นจากความทุกข์ทรมานในนรก” (แสง จันทรงาม, 2531 : 119)

สำหรับทรรณะเรื่องความสุขในโลกนี้มีนักปรัชญานำเสนอแนวคิดเรื่องความสุขแตกต่างกันหลายแนวคิดดังนี้ กลุ่มโซฟิสต์ (Sophists) มีแนวคิดเรื่องความสุขว่าการได้ทำสิ่งใดตามใจตนเองคือความสุข จนมีคำพูดประจำสำหรับกลุ่มโซฟิสต์ว่า “Man is the measure of all Things” (ซัยวัฒน์ อัดพัณณ์, 2538 : 73) หมายถึง คนเป็นมาตรฐานในการวัดทุกสิ่ง นั่นก็คือถ้าใครว่าถูกหรือดี ก็ถูกและดีสำหรับบุคคลนั้น โดยไม่คำนึงถึงความต้องการของบุคคลอื่น ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มโซฟิสต์ไม่มีหลักมาตรฐานสากลในการตัดสินที่แน่นอนเป็นของตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดคำถามในเชิงตำหนิต่อกลุ่มโซฟิสต์มากมายว่าหากความสุขของคน ๆ หนึ่งอยู่บนความทุกข์ของอีกคนหนึ่งแล้วจะเกิดอะไรขึ้นกับสังคมที่อาศัย

ส่วนลัทธิจารวาก (Carvaka) หรือโลกายติถือเป็นลัทธิปรัชญาทางโลกตะวันออกที่มุ่งเน้นแสวงหาแต่ความสุขทางวัตถุหรือทางโลก โดยจุดมุ่งหมายสูงสุดของลัทธิจารวากคือการแสวงหาความสุขทางประสาทสัมผัส ซึ่งนับเป็นความสุขของบุคคล และเป็นจุดหมายประการเดียวของมนุษย์ และหากว่ามีผลประโยชน์ส่วนรวมเกิดขึ้นก็เป็นเพียงผลพลอยได้จากการแสวงหาความสุขส่วนตัว

¹ เทวนิยม (Theism) ทรรณะที่เชื่อว่าพระเป็นเจ้า (God) มีจริง ทรงเป็นผู้สร้างและคุ้มครองโลก และทรงไว้ซึ่งอภิปันธภาพ (Immanence) และอุตรภาพ (Transcendence)

เท่านั้น ดังนั้นจรรยาจึงได้ประกาศลัทธิของตนอย่างเปิดเผยว่า “จงกิน จงดื่ม และจงหาความสุขให้พอในชาตินี้เพราะชาติหน้าเราไม่รู้ว่าจะมีหรือไม่” (บุญมี แทนแก้ว, 2536 : 54)

โทมัส ฮ็อบส์ (Thomas Hobbes, 1588-1679) เป็นนักปรัชญากลุ่มอัตนิยม (Egoism)¹ ชาวอังกฤษ เชื่อว่าการกระทำทุกอย่างของมนุษย์เป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ตนเองทั้งสิ้น เป้าหมายของการกระทำ มีอย่างเดียวคือความสุขสำหรับผู้กระทำ (วคิน อินทสระ, 2527 : 79)

โสกราตีส (Socrates, 470-399 B.C.) เพลโต (Plato, 428-347 B.C.) และอริสโตเติล (Aristotle, 384-322 B.C.) นักปราชญ์ทั้งสามท่านล้วนมีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความสุขเหมือนกัน คือความสุขจะต้องเกิดขึ้นจากการใช้ปัญญาและการแสวงหาความรู้ (สุจิตรา รณริน, 2532 : 74)

เอพิคิวรุส (Epicurus, 341-270 B.C.) เป็นนักปรัชญาชาวกรีกที่สนับสนุนลัทธิสุขนิยมแบบประมาณตนโดยจะต้องแสวงหาความสุขแบบพอประมาณเท่าที่จำเป็น จุดมุ่งหมายของชีวิตที่น่าแสวงหาคือชีวิตที่เป็นสุขโดยไม่ทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น และไม่จำเป็นต้องช่วยเหลือผู้อื่น (สุจิตรา รณริน, 2532 : 69)

เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham, 1748-1832) และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) เป็นนักปรัชญาประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ชาวอังกฤษ ทั้งสองท่านมีแนวคิดว่าความสุขคือจุดมุ่งหมาย สูงสุดของชีวิตเหมือนกัน ความสุขในที่นี้มิใช่หมายถึงความสุขของคนเพียงบุคคลเดียวแต่ต้องเป็นประโยชน์และความสุขต่อคนหมู่มาก (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532 : 30)

การยึดเอาประโยชน์และความสุขของบุคคลส่วนใหญ่เป็นสำคัญถือได้ว่าเป็นประโยชน์นิยมหรืออาจจะเรียกได้อีกชื่อว่าสุขนิยมสากล (Universalistic Hedonism) ประโยชน์ หมายถึง คุณสมบัติทั้งหมดของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นไปเพื่อคุณประโยชน์หรือผลประโยชน์ ความเพลิดเพลิน ความดีหรือความสุขเพื่อป้องกันไม่ให้ความเดือดร้อนความทุกข์ ความไม่สบาย และความชั่วเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้นำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะฉะนั้นหลักของประโยชน์นิยมจึงมีค่าเท่ากับความดีที่ประกอบด้วยความสุข รวมทั้งความเพลิดเพลินและการหลีกเลี่ยงจากความชั่วที่เต็มไปด้วยความทุกข์มากมาย ลัทธิประโยชน์นิยมให้ความสำคัญกับการแสวงหาความสุขแต่ความสุขนี้ต้องเป็นความสุขของคนหมู่มาก และลัทธิสุขนิยมก็ให้ความสำคัญกับความสุขเช่นเดียวกันแต่อาจ

¹ อัตนิยม (Egoism) คือลัทธิที่มีทรรศนะว่า ผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้นเป็นสิ่งที่บุคคลพึงแสวงหา

หมายถึงความสุขของผู้แสวงหาเพียงบุคคลเดียว ซึ่งถ้าเป็นสุขนิยมสากลจะหมายถึงความสุขของคนส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นลัทธิประโยชน์นิยมและสุขนิยมสากลจึงเปรียบเสมือนเป็นลัทธิเดียวกัน โดยธรรมชาติแล้วคนทุก ๆ คนย่อมจะมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันนั่นก็คือความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ดังนั้นทุกคนจึงต่างก็ต้องการความสุขและแสวงหาความสุขด้วยกันทุกคน อย่างไรก็ตามความสุขที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเกิดขึ้นกับใครก็เป็นสิ่งที่ดีทั้งสิ้นไม่ใช่ความสุขของเราคนเดียวเท่านั้นที่เป็นสิ่งดี แต่ความสุขของผู้อื่นก็เป็นสิ่งดีเท่า ๆ กับความสุขของเรา

เป็นธัมและจอห์น สจ๊วต มิลล์เป็นนักปรัชญาประโยชน์นิยมและให้ความสำคัญกับความสุขเช่นเดียวกัน แต่เป็นธัมเป็นนักประโยชน์นิยมที่ไม่ยอมรับความแตกต่างทางคุณภาพระหว่างความสุขด้วยกันโดยเขาเห็นว่าการกระทำของมนุษย์ทุกครั้งเกิดจากการแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์หรือความเจ็บปวดดังที่เขาได้เขียนไว้ว่า “ธรรมชาติได้กำหนดมวลมนุษย์ไว้ภายใต้หลักการสำคัญ 2 ประการ คือความเจ็บปวดและความสุขสบาย โดยหลักการทั้งสองสิ่งนี้ที่เราอาจจะพิจารณาได้ว่าอะไรที่เราควรจะทำและอะไรที่เราจะต้องทำ” (Bentham, 1967 : 367) เป็นสิ่งแน่นอนว่าระหว่างความทุกข์หรือความเจ็บปวดและความสุขนั้น คนทุกคนคงไม่มีใครต้องการความทุกข์หรือความเจ็บปวด และสิ่งที่เป็นยอดปรารถนาของทุกคนก็คือความสุข

จอห์น สจ๊วต มิลล์กล่าวว่า “ในความเป็นจริงแล้วไม่มีอะไรเลยที่เป็นสิ่งน่าปรารถนาของมนุษย์นอกจากความสุข” (Mill, 1987 : 277) ความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์รวมทั้งความสุขก็มาจากความพอใจและการปราศจากความเจ็บปวด ดังนั้นความสุขจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการเป็นจุดสุดท้าย ชื่อเสียง อำนาจ เกียรติยศ ความมั่งคั่งเงินทอง สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งดีและมีค่า แต่ความดีหรือความมีค่าก็ยังด้อยกว่าความสุข ในบางครั้งอาจจะดูเหมือนว่าเราต้องการสิ่งอื่นนอกจากความสุข เช่น นักเรียนอาจต้องการผลการเรียนดี ๆ ข้าราชการต้องการศักดิ์ศรีและตำแหน่งสูง ๆ คนใช้ต้องการมีสุขภาพที่ดี แต่ความต้องการเหล่านี้เป็นเพียงวิธีการหรือวิถีนำไปสู่ความสุขเท่านั้น

การกระทำหรือกิจกรรมใด ๆ ก็ตามย่อมเป็นไปเพื่อจุดหมายปลายทางอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ และจุดมุ่งหมายปลายทางที่ทุกคนปรารถนาอย่างยิ่งก็คือความสุข เราต้องการสิ่งใดก็เพราะสิ่งนั้นให้ประโยชน์หรือเป็นทางนำไปสู่ประโยชน์ และประโยชน์ในที่นี้ก็คือความสุขที่ได้รับ ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์ก็คือความสุขและความสุขนั้นต้องเป็นความสุขมากที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุดด้วย

ความสำคัญของความสุขในหลักมหัสข

จอห์น สจ๊วต มิลล์เชื่อว่าระหว่างความสุขส่วนรวมและความสุขส่วนตัวต้องมีความกลมกลืนกันจึงจะถือได้ว่าเป็นความสุขที่ถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งมาตรฐานของประโยชน์นิยมนั้นมิใช่อยู่ที่ความสุขอันยิ่งใหญ่ของปัจเจกชนแต่เป็นความสุขอันยิ่งใหญ่ของส่วนรวมนั่นเอง ระหว่างความสุขของตนเองและความสุขของผู้อื่นการแสวงหาความสุขส่วนตัวต้องไม่ก้ำก๋ายหรือทำให้ความสุขของผู้อื่นลดลง หรือทำให้ผู้อื่นเกิดความทุกข์ดังจะเห็นได้จากกฎของพระเยซูซึ่งแสดงถึงน้ำใจเกี่ยวกับจริยศาสตร์ในแง่ของความสุขส่วนตัวและส่วนรวมดังนี้ “จงปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่เราต้องการให้คนอื่นปฏิบัติต่อเรา และจงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง” (วคิน อินทสระ, 2527 : 90) คำสอนของพระเยซูในเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงอุดมคติอันสมบูรณ์ของศีลธรรมในแง่ของประโยชน์นิยมองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าศาสนาพุทธก็ทรงสอนเช่นนี้เหมือนกัน ดังพุทธภาษิตที่ว่า “พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต พึงสละทั้งทรัพย์ อวัยวะและชีวิต ก็เพื่อรักษาธรรมคือความถูกต้องเอาไว้” (วคิน อินทสระ, 2527 : 90) การรักษาธรรมเอาไว้ถือว่าเป็นความถูกต้องอันยิ่งใหญ่ที่สุด เพราะการคงไว้ซึ่งธรรมย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและต่อสังคมต่อไป

จากคำสอนของศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ**หลักมหัสข** (The Greatest Happiness Principle) ว่าหลักมหัสขเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมที่สำคัญของลัทธิประโยชน์นิยม ซึ่งลัทธิประโยชน์นิยมนี้มีคำพูดอันลือลั่นที่เกี่ยวกับหลักมหัสขว่า**ความสุขที่มีมากที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด** (The Greatest Happiness for the Greatest Number) ความสุขในที่นี้ต้องหมายถึงความสุขส่วนตัวและความสุขส่วนรวม แต่ความสุขส่วนตัวต้องสอดคล้องกับความสุขส่วนรวมเพราะความสุขส่วนรวมคือความสุขส่วนตัวรวมกันนั่นเอง ถ้าการแสวงหาความสุขส่วนตัวใด ๆ ขัดกับความสุขส่วนรวม ซึ่งอาจจะทำให้ความสุขส่วนรวมลดลงหรือทำให้ส่วนรวมเกิดความทุกข์ก็ถือได้ว่าการกระทำนั้น ๆ ผิด โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์จะไม่ทำลายความสุขของส่วนรวมเพราะการทำลายความสุขของส่วนรวมย่อมหมายถึงการทำลายความสุขของตนเองไปพร้อม ๆ กันด้วย การขัดเกลาทางปัญญาเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์เข้าใจที่จะปฏิบัติเพื่อให้เกิดความกลมกลืนและสอดคล้องระหว่างความสุขส่วนตัวและความสุขส่วนรวม ปัญหาที่เกิดจาก

การรื้อถอนความสุขซึ่งกันและกันเป็นผลให้ความสุขส่วนรวมลดลง ทั้งนี้สาเหตุเนื่องมาจากมนุษย์ยังขาดสติปัญญาในการคิดไตร่ตรองนั่นเอง และถ้าเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ได้รับการขัดเกลาทางปัญญาอย่างเหมาะสมปัญหาการรื้อถอนความสุขก็ย่อมจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน

เกณฑ์ตัดสินการกระทำ

เกณฑ์ในการตัดสินการกระทำหรือเกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์คือหลักหรือมาตรฐานที่ใช้ตัดสินพฤติกรรมหรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ว่าดีหรือชั่วและผิดหรือถูก ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับเกณฑ์การตัดสินการกระทำนั้นเป็นปัญหาสำคัญในจริยศาสตร์ เช่นเมื่อคน ๆ หนึ่งกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไปเขาจะใช้หลักเกณฑ์หรือมาตรฐานอะไรในการตัดสินว่าการกระทำของเขาจะถูกหรือผิดและมีเหตุผลอย่างไรที่ใช้หลักหรือมาตรฐานนั้น ๆ มาตัดสิน เกี่ยวกับปัญหานี้สามารถพิจารณาได้จากปรัชญา 2 ทรรศนะ คือ สัมพัทธนิยม (Relativism)¹ และสัมบูรณ์นิยม (Absolutism)²

สัมพัทธนิยม ถือว่าเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมมีได้มีอยู่อย่างแน่นอนตายตัวแต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น สังคม บุคคล เวลา สถานที่ สภาพแวดล้อม สภาพทางเศรษฐกิจ จารีตประเพณี สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมการกระทำว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ประการใด ลัทธิประโยชน์นิยมจัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มสัมพัทธนิยม เพราะลัทธิประโยชน์นิยมมีแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินการกระทำว่า

ลัทธิที่ยอมรับ **ประโยชน์** หรือ **หลักมสุข** เป็นรากฐานของศีลธรรมถือว่าการกระทำที่ถูกได้แก่การกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดความสุข การกระทำที่ผิดได้แก่การกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดสิ่งที่สวนทางกับความสุข จะถูกผิดมากน้อยนั้น

¹ สัมพัทธนิยม คือ ทรรศนะที่ถือว่าการกระทำไม่ได้ดีหรือชั่ว ถูกหรือผิดอย่างแน่นอนในตัวมันเอง ความดี ชั่ว ถูก ผิด ของการกระทำขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่กระทำ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ดี ชั่ว ถูก ผิด จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม

² สัมบูรณ์นิยม คือ ทรรศนะที่ถือว่าค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งแน่นอนตายตัว และมีอยู่เป็นอิสระจากความคิด มีอยู่โดยไม่ขึ้นกับบุคคล สถานที่และเวลา มันมีอยู่ด้วยตัวของมันเอง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือตามสภาพสังคม

ขึ้นอยู่กับว่าแนวโน้มดังกล่าวนี้มากน้อยเพียงใด สุขในที่นี้หมายถึงความรื่นรมย์ และการปราศจากความเจ็บปวด อสุข หมายถึง ความเจ็บปวด และภาวะที่ไร้ความรื่นรมย์ (เนื่องน้อย บุญเนตร, 2539 : 75)

จอห์น สจ๊วต มิลล์เรียกหลักที่ใช้ตัดสินการกระทำว่าหลักมสุข หลักมสุขดังกล่าวถือว่าเป็นหัวใจของลัทธิประโยชน์นิยม มสุขมีหลักอยู่ว่าการกระทำที่ถูกคือการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด บางสถานการณ์การกระทำอาจจะก่อให้เกิดทั้งความทุกข์และความสุข เราต้องใช้ความรู้เท่าที่เรามีอยู่ลองคำนวณและหักลบดูว่าการกระทำใดก่อให้เกิดความสุขมากกว่ากัน การกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดจะถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องและควรกระทำต่อไปถ้าตกอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องเลือกกระทำ สิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความสุขทุกสถานการณ์ก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งหมด ในกรณีเช่นนี้ลัทธิประโยชน์นิยมแนะนำให้เลือกกระทำสิ่งที่ก่อให้เกิดความทุกข์น้อยที่สุด การเลือกกระทำเช่นนี้ก็ตรงตามหลักมสุขเช่นกันเพราะในสถานการณ์เช่นนี้สิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความทุกข์น้อยที่สุดต้องถือว่าเป็นสิ่งที่ให้ความสุขมากที่สุด ดังนั้นการกระทำนี้จึงเป็นการกระทำที่ดีที่สุด

หลักในการคำนวณมสุขของลัทธิประโยชน์นิยมนั้นให้นับความสุขและความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับคนทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำรวมทั้งความสุขและความทุกข์ของตนเองด้วย โดยไม่ให้คำนึงถึงความสุขของตนเองฝ่ายเดียวและในขณะเดียวกันก็ไม่ให้นึกถึงแต่ความสุขของผู้อื่น จนลืมความความสุขของตนเองซึ่ง “ประโยชน์นิยมอยู่ตรงกลางอย่าลดค่าตัวเองน้อยกว่าคนอื่นแต่ก็อย่าลดค่าผู้อื่นให้น้อยกว่าตน” (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532 : 102)

นอกจากนี้ลัทธิประโยชน์นิยมยังถือเอาผลของการกระทำเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด และ ดีหรือชั่ว การกระทำใด ๆ ก็ตามในตัวเองไม่จัดว่าดีหรือเลว แต่อยู่ที่ว่ามันจะก่อให้เกิดผลเช่นไร ถ้าก่อให้เกิดผลดี แสดงว่าเป็นการกระทำที่ดีและถ้าผลของการกระทำก่อให้เกิดความทุกข์มันก็จะเป็นการกระทำที่เลว เกณฑ์ตัดสินการกระทำจึงเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามผลของการกระทำ และการกระทำใด ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น อย่ามองเพียงผลที่เกิดขึ้นในระยะสั้น ๆ เท่านั้นแต่ต้องมองไกลถึงผลที่จะเกิดขึ้น นั่นคืออย่ามองเพียงผลของวันนี้และพรุ่งนี้ แต่ต้องพิจารณาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

จอห์น สจ๊วต มิลล์เลือกใช้ผลของการกระทำมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่าการกระทำนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร เขาปฏิเสธการใช้เจตนาหรือแรงจูงใจมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้โดยจอห์น สจ๊วต มิลล์ ได้กล่าวไว้ว่า

แรงจูงใจไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับศีลธรรมของการกระทำแม้ว่ามันอาจเกี่ยวข้องกับศีลธรรมของผู้กระทำก็ตาม และใครก็ตามที่ช่วยเพื่อนมนุษย์ให้รอดจากการจมน้ำตายได้ก็นับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องศีลธรรมทั้งนั้นไม่ว่าแรงจูงใจเขาจะเกิดจากหน้าที่หรือเกิดจากความหวังที่จะได้รับค่าตอบแทนคุ้มกับความเหน็ดเหนื่อยก็ตาม
(Mill, 1987 : 326)

จอห์น สจ๊วต มิลล์ไม่ถือว่าเจตนาหรือแรงจูงใจเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ เพราะเจตนาเป็นความรู้สึกที่อยู่ภายในไม่มีใครเห็นได้ เจตนาจะเป็นอย่างไรก็ตามแต่ถ้าผลที่ได้รับก่อให้เกิดความสุขแก่คนส่วนใหญ่ก็ถือว่ายอมรับได้ เช่น ก. ช่วยให้เด็กคนหนึ่งรอดพ้นจากการจมน้ำตายเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือ ข. ช่วยเหลือเด็กอีกคนให้รอดพ้นจากการจมน้ำตายเช่นกัน แต่การที่เขาตัดสินใจช่วยเหลือเด็กเพราะเขาหวังรางวัลตอบแทน ตามทฤษฎีของมิลล์ ทั้ง ก. และ ข. ทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมือนกันเพราะผลที่เกิดจากการกระทำของ ก. และ ข. สามารถช่วยเหลือให้เด็กรอดพ้นจากการจมน้ำตายได้ หลักจริยศาสตร์ของลัทธิประโยชน์นิยมมิใช่เพื่อตัดสินการกระทำมิใช่ตัดสินคน การตัดสินการกระทำจะดูที่ผลที่เกิดขึ้น สำหรับการให้เจตนาหรือแรงจูงใจในการตัดสินการกระทำจะดูที่ตัวคนผู้แสดงเจตนาออกไป แต่การใช้เจตนาหรือแรงจูงใจในการตัดสินการกระทำจะตัดสินได้ยากเพราะเจตนาหรือแรงจูงใจอยู่ในใจ คนอื่นไม่สามารถจะทราบได้ว่าบุคคลนั้นกำลังคิดและวางแผนจะทำอะไร จอห์น สจ๊วต มิลล์จึงแนะนำให้ตัดสินที่ผลของการกระทำเท่านั้น ถ้าผลของการทำออกมาดีและก่อให้เกิดความสุขก็ถือว่ายอมรับได้ แต่ถ้าการกระทำอะไรก็ตามที่ส่งผลไม่ดีและก่อให้เกิดความทุกข์ก็ไม่ควรปฏิบัติต่อไป

นอกจากจอห์น สจ๊วต มิลล์จะยอมรับผลแห่งการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จอห์น สจ๊วต มิลล์ยังสนับสนุนให้คำนึงถึง

นั่นก็เป็นเพราะมนุษย์มีเกียรติศักดิ์ หรือ **ศักดิ์ศรี** (Sense of Dignity) ของความเป็นมนุษย์ จึงทำให้มนุษย์ไม่ไปแสวงหาความสุขตามแรงผลักดันที่เป็นสัญชาตญาณแบบสัตว์ ดังที่ จอห์น สจ๊วต มิลล์กล่าวว่า “อยากเป็นโสกราตีสที่ไม่น่าพอใจ มากกว่าเป็นมนุษย์โง่ที่พอใจ และการเป็นมนุษย์ที่ไม่น่าพอใจย่อมดีกว่าเป็นสุกรที่น่าพอใจ” (Mill, 1987 : 281) มนุษย์สามารถเลือกที่จะมีความสุขแบบสัตว์ แต่มนุษย์ก็ไม่พอใจที่จะได้รับความสุขเพียงแค่นั้น เพราะมนุษย์มี**สมรรถภาพ** (Faculty)¹ ในระดับเหนือกว่าสัตว์จึงเลือกความสุขที่มีคุณภาพสูงกว่า จอห์น สจ๊วต มิลล์กล่าวว่า “มีคนจำนวนน้อยเหลือเกินหรือเกือบจะไม่มีเลย ที่ได้รับความสุขอย่างมนุษย์แล้วจะหันไปพอใจในความสุขเยี่ยงเดรัจฉาน คนที่ฉลาดแล้วไม่มีใครเลยที่จะพอใจกลับไปเป็นคนโง่อีก” (Mill, 1987 : 282)

จอห์น สจ๊วต มิลล์กล่าวถึงปริมาณและคุณภาพของความสุข แต่คุณภาพของความสุข ทำให้คนแตกต่างจากสัตว์ ดังนั้นถ้าต้องการความสุขที่มีคุณภาพก็ต้องแสวงหาความสุขโดยใช้มโนธรรมสำนึกและสติปัญญาภายใต้กรอบกำหนดของศีลธรรมเป็นเครื่องมือ จึงจะได้พบความสุขทางใจที่หาไม่ได้ในสัตว์เดรัจฉาน

บทสรุปทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องความสุข

จอห์น สจ๊วต มิลล์เป็นนักปรัชญาประโยชน์นิยมชาวอังกฤษ ลัทธิประโยชน์นิยมมีทรรศนะเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายสูงสุดว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดที่ทุกคนปรารถนาและพยายามแสวงหา คือความสุขเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยตัวมันเองแล้วไม่ดีหรือชั่วและไม่ถูกหรือผิดแต่ขึ้นอยู่กับว่ามันก่อให้เกิดความสุขเพียงใด หลักเกณฑ์การแสวงหาความสุขไม่ควรแสวงหาความสุขโดยเห็นแก่ความสุขของตนเองเพียงอย่างเดียวแต่ต้องคำนึงถึงความสุขของบุคคลอื่นด้วย **ดังหลักมสุขของลัทธิประโยชน์นิยมที่ว่าความสุขที่มีมากที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด** เป้าหมายของลัทธิประโยชน์นิยมมุ่งให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีและสังคมมีความสุข

¹ สมรรถภาพ (Faculty) หมายถึง ความสามารถบางอย่างในตัวมนุษย์ ที่ทำให้มนุษย์ได้รู้จักความสุขอะไรได้บ้าง อย่างซึ่งสัตว์รู้จักไม่ได้

คนในสังคมต้องเป็นหน่วยหนึ่งที่เท่ากับหน่วยอื่นในฐานะเป็นส่วนประกอบของสังคม ฉะนั้นเมื่อจะกระทำอะไรพึงพิจารณาดูว่ามันจะก่อให้เกิดความสุขให้แก่สังคมหรือแก่มนุษยชาติหรือไม่

เรื่องเกณฑ์ตัดสินการกระทำหรือเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม จอห์น สจ๊วต มิลล์สนับสนุนแนวคิดปรัชญา**กลุ่มสัมพัทธนิยม** โดยปรัชญากรุปนี้เชื่อว่าเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมมิได้มีอยู่อย่างแน่นอนตายตัวแต่ขึ้นอยู่กับบุคคล สังคมและการกระทำ เกณฑ์ที่ใช้ตัดสินการกระทำจึงแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลแต่ละสังคม และแต่ละการกระทำ สำหรับจอห์น สจ๊วต มิลล์เขาถือว่าเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ตัดสินการกระทำควรจะนำผลของการกระทำมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน การกระทำใดส่งผลออกมาดีก่อให้เกิดความสุขก็ถือได้ว่าการกระทำนั้นก็เป็นกรกระทำที่ดี ในทางตรงกันข้ามถ้าผลของการกระทำก่อให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนการกระทำนั้นก็จะเป็นการกระทำที่เลวไม่ควรทำอีกต่อไป เพราะฉะนั้นจอห์น สจ๊วต มิลล์จึงถือว่าผลของการกระทำจึงเป็นเกณฑ์ตัดสินชัดเจนที่ช่วยให้สามารถตัดสินได้ง่ายว่าการกระทำใดดีหรือไม่ดีอย่างไร

นอกจากจอห์น สจ๊วต มิลล์จะนำผลของการกระทำมาใช้ตัดสินการกระทำว่าดีหรือเลว และถูกหรือผิดเพียงใดแล้ว ผลของการกระทำที่แสดงออกมาจะต้องประกอบไปด้วยคุณภาพหรือชนิดของความสุขมิใช่มีเพียงปริมาณหรือความเข้มข้นของความสุขเพียงอย่างเดียว ถ้าคนเราคำนึงแต่เพียงปริมาณของความสุขเพียงอย่างเดียว มนุษย์ผู้ประเสริฐคงไม่มีความแตกต่างอะไรจากสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์มีสมรรถภาพสูงจึงเลือกที่จะปฏิบัติความสุขที่มีคุณภาพสูง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การแสวงหาความสุขของมนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ มนุษย์ส่วนใหญ่ย่อมถือว่าความสุขที่เกิดจากการใช้สติปัญญาในทางสร้างสรรค์สูงกว่าดีกว่าและประเสริฐกว่าความสุขทางประสาทสัมผัส ถ้าคนเราได้รับความสุขทั้งสองอย่างในขณะเดียวกัน มนุษย์ผู้ฉลาดย่อมเลือกเอาความสุขที่สูงกว่าดีกว่าและประเสริฐกว่าไม่มีคนฉลาดคนใดจะเห็นด้วยกับคนโง่

จากทรรศนะเรื่องความสุขของจอห์น สจ๊วต มิลล์ สรุปได้ว่าเขาแบ่งความสุขเป็น 2 อย่าง คือความสุขทางกายและสุขทางใจ สัตว์มีเฉพาะความสุขทางกายเท่านั้นส่วนมนุษย์สามารถมีความสุขได้ทั้งทางกายและทางใจ แต่จอห์น สจ๊วต มิลล์ถือว่าความสุขทางใจย่อมสูงกว่าหรือมีค่ากว่าความสุขทางกายเสมอ ดังนั้นความสุขของมนุษย์และสัตว์จึงแตกต่างกันในแง่นี้